

pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda diu sustentata hostium fauitia, hortatus suos ut ingruentes cateruas globo frangerent, atque ipse in densissimos inrumpens, congestis relis, & suffoso equo labitur, ac multi nobilium circa: ceteros vis sua, aut equites cum Stertino, Æmioque subuenientes periculo exemere. Cæsar transgressus Visurgim, ^a indicio perfugæ cognoscit delectum ab Arminio locum pugnae, conuenisse & alias nationes in syluam Herculi sacram, aufuroscque nocturnam castrorum oppugnationem. habita indici fides: & cernebantur ignes, fuggressique propius ^b speculatores auditi fremitum equorum, immensisque, & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquos ^c summa rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quoniam id modo ^d incorruptum foret, secum agitabat. Tribunus & centuriones læta sæpius, quam comperta nuntiare, libertorum seruilia ingenia, amicis inesse adulationem, si concio vocetur, illic quoque quæ pauci incipiant, reliquos adstreperè: ^e penitus noscendas mentes, cum secreti, & incustoditi inter militaris cibos spem aut metum proferrent. Nocte cœpta, egressus Augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno, contactus humeros ferina pelle, adit castrorū vias, adhsit tabernaculis, fruiturque fama sui: cum hic ^f nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem per feria, per iocos eundem animum

OBSERVATIONES

a Diligenter cauere debet is, qui exercitui præest, ne perfugarum indicia spernat, si modò sunt verisimilia.

b Speculatorum opera in exercitu nunquam non est necessaria.

c Summa rei discrimen tunc instare dicitur, cum maximo conatu, totisque viribus vrinque decertandum est: eo tempore, & loco, imperator militum animos explorare debet, an pugnam libenter, & alacri animo capeant, nam si fortè torpens, prælio omnino abstinere præstat, quam incerto & fortasse irato Marti se permittere.

d Si sciret imperator quantum in se vno, suaque diligentia est positum, nunquam profectò cuiquam de rerum summa apud se agenti, rerumque statum referenti ita fidem haberet, quin & ipse singula diligenter circumspicere, ac nosse, omnibusque locis frequens adesse vellet. quippe, ita comparatum est, ut unusquisque ven pro suo ingenio, sapiusque aliter, atque est, narret. amici quidem adulantur; seruatorum cum sit seruile ingenium, haud dubium est, quin ad gratiam loquantur; tribunorum, & centurionum mos est, læta potius, quam vera referre; multitudo non quod ipsa sentit, sed eius, qui clamare cœperit, sensum sequitur. Itaque cautus princeps, & imperator nunquam alienis oculis videbit, nec pedibus alienis ambulabit; sed nulli, nisi sibi credens, ex eo, quod uiderit audiuerit, cognouerit, quid factò opus sit, consultabit.

e Si princeps subiectorum, aut imperator militum mentes planè nosse studet, non debet eos vocare in concionem, quò mendacia, & simulationes quam sæpius veniunt, sed ipse varia veste exornatus, ac in dissimulationem sui compositus interesse iis locis, in quibus homines solent nudare animos suos; cuiusmodi sunt conuicia, ubi quisque liberè quid animi habeat, tam per feria, quam per iocos palam facit. hac ratione ea cognosci maxime possunt, quæ ad rerum summam pertinent.

f Hæ sunt laudes duci à militibus plerumque tribui solitæ; nobilitas, decor, patientia, comitas.